

Aarne Rannamäe teekaaslasena

Väljavõtteid EAAS-i koosolekult 18. mail 2018

Katrin Saks: Tundsin Aarne Rannamäed aastast 1976, astusime koos ajakirjandust õppima. 1981. aastal läksime — Aune Unt ja mina — koos Aarnega oma unistuste töökohta, Eesti Televisiooni. Kedagi nendest, kes Aarnega koos väliskommentaatorina töötas, pole enam elus või asuvad nad kaugel. Püüdsin kätte saada Aarne Rannamäe esimest ülemust Simon Joffet, kes on 98-aastane. Rääkisin ta sugulas- tega ja sain teada, et tal oli kuu aega tagasi Tel Avivis tõsine terviserike — ma ei saanud temaga telefoni- intervjuud teha. Veel mõni aeg tagasi oli ta mälu erk, jutt jooksis hästi. Mõned asjad tuleb õigel ajal ära teha, enne kui on liiga hilja. Mõned Aarne kolleegide nimed: Simon Joffe, Gabriel Hazak, Toomas Alatalu, Rein Soomets, kõigile meelde jäänud Vambola Pöder.

Hagi Šein: 1970ndate lõpul hakkasime televisiooni õpetama, Marju ja Juhan võtsid riski. Aarne arengu- tee on olnud muljet avaldav, olen näinud seda algus- est peale. Natuke nagu Tuhkatriinu lugu oli see ka — alguses oli ta ebakindel. Ta tuli kodust, kus teda oli väga hästi kasvatatud, kus ta teadis, mida tohib ja mida ei tohi. Aarne ei olnud alguses päris kindel, kas ta televisiooni sobib. Tegime Tartu stuu- dios proovi. Siis ta küsis: „Õpetaja, kas ma sobin televisiooni?“ Tegime antiikkunsti muuseumis ühe lindistuse, kus ta pidi redelil istuma. Aarne värises, mikrofoni ja redel ka. Aga tasapisi hakkas mikrofoni- hirm üle minema.

Nõukogude ajal sattus ta välisloimetusse. Välis- loimetuse ülesanne oli näidata, kui hea on elada Nõukogudemaal, näidata, kui roiskunud on maailm

kapitalismis. Nendel välisloimetuse meestel oli ligi- pääs informatsioonile, millele meist kellelgi ligi- pääsu polnud. Nende töö oli väga vastuoluline. Nad olid eetris ühed ja muidu teised. Nad ei rääkinud kogu tõtt. Aga nad ka ei valetanud.

Aarne ei olnud ülikooli ajal veel päriselt välja kujunenud, ta sai välisloimetuses väga tugeva vundamendi alla. Aarnel olid võimsad omadu- sed. Kui ajakirjandus on nagu südametunnistus, sõltumatu, tark ja uuriv, siis Aarnes seda kõike oli. Ma ei tea, kas praegu keegi sellist sümboli- list väärtust meie ajakirjanduses üldse kannab? Välisloimetuse mehed õpetasid teda mõtlema tera- valt ja kriitiliselt.

Aune Unt: Nägin seda kõrvalt. Hagi ehk teab lähe- malt, kuidas ta ütles poole ülikooli peal: mina tahan välisloimetusse või üldse mitte kuhugi. Me keegi ei tea, mida ta tegi selleks, et sinna saada. See viis, kui- das ta töötas, ajas hirmu naha. Esiteks — ta kavat- ses ära õppida kõik keeled (*rõõmus naer*). Soome keelt õppis rongis, iga päev võttis uued sõnad ette. Bussi oodates, kui teised niisama pläkutasid ilmast ja muust, tõstis tema kogu aeg ühest taskust teise võõrsõnu, õppis sõnu. Niisugust distsiplineeritust kohtab harva. See oli kõva töö, see oli tohutu töö. Kui ta sai välisloimetusse, siis seal oli mitut värvi TASS-i atlas. Valge TASS-i atlas oli kõige kõvem — atlastel oli kindel hierarhia¹. Rannamäe käis nagu kass ümber palava pudru ja mõtles, kuidas neid TASSi atlasid Simon Joffe käest kätte saada. See info oli Simoni kontrolli all.

Video koosolekult on kättesaadav aadressil <https://www.err.ee/832465/video-akadeemiline-ajakirjandusselts-meenuas-aarne-rannamaed>.

¹ TASS-i atlastel olid Nõukogude uudisteagentuuri TASS poolt välja antud piiratud levikuga perioodiliselt ilmuvad brošüürid, mis sisaldasid välissündmuste kommentaare, refereeringuid ja tõlkeid välismaisest ajakirjandusest. Need ilmusid pealdisega „ametkondlikuks kasutamiseks“, neid levitati nimekirja alusel parteiorganites ja teistes ideoloogiasutustes, sh ajakirjanduskanalite toimetustes. — *Toim.*

Katrin Saks: Tema maailmapilt oli kogu aeg meie omast laiem. Ilmselt ta uskus, et maailm ei jää piirduma ühe kuuendikuga planeedist. Millal tuli Aarnel huvi Lähis-Ida vastu?

Aune Unt: Lähis-Ida huvi oli Aarnel juba ülikooli ajal olemas, aga sai kõvasti hoogu, kui ta sai sinna juutide kampa, ma mõtlen Simonit ja tolle toa poisse. Selle paigaga oli seotud kogu tema elu ja ka üks osa temast läks sinna Jordani jõkke.

Katrin Saks: Arne oli tegelikult väga privaatne inimene. Ega me tegelikult ei tundnud teda, ta ju ei rääkinud endast. Mis teda õnnelikuks tegi?

Aune Unt: Teda tegi õnnelikuks töö. Ma mäletan, et ülikooli ajal, teisel poolel ta ütles, et ei jõua ära oodata, millal see ülikool ükskord läbi saab — ta nii kibeles juba tööle välisinfo toimetusse. See oli tema eluunistus, küpses pikka aega. Sealt ta ka võttis nii palju, kui võtta andis. Tüübid, kes seal töötasid — Simon Joffe ja Rein Soomets —, olid ikkagi vinge seltskond.

Hagi Šein: Elus peab vedama ka ja see ei olnud tema ainus vedamine. Arne sattus niisugusesse aega, kus ta oli paljude pöördepunktide juures. Üks asi on nõukaaja lõpu karastus välistoimetuses, aga siis 1990ndate algul saime vabaks ja ta läks AK-sse. Tulid uudisteankrud. Uudistes oli ta pikka aega. Jõudsimme edasi oma demokraatiaga, tuli „Rahva teenrid“, tuli arutluse aeg. Ta sattus olulisse aega, tegi seda kaasa juhina.

Katrin Saks: Arne töötas uudisteankruna kümme aastat ja tema alustas ka AK intervjuudega. Kalid kursuskaaslased, teid on kokku siin üheksa, ehk räägiksite?

Kärt Hellerma: Olen Katrin Saksa toakaaslane, tuba 216. Minu unistus oli õppida eesti filoloogiat, aga esimesel aastal ma ülikooli sisse ei saanud, tahtsin saada eesti filoloogiks, korrektoriks või ka keeleteadlaseks. Minu sõbranna ema, Marju Lauristin küsis: Kärt, kas sa ei tahaks õppida ajakirjanikuks? Siia ma siis tulin. 16 aastat töötasin palgalise ajakirjanikuna. Nüüd on nii, et olen kirjutanud proosaraamatuid ja avaldanud ka neli luulekogu. Viimases

luulekogus on luuletusi tähtpäevadega, näiteks emakeelepäevaks, ja mõnest inimesest. Loen ette teksti, mille kirjutasin 14. septembril 2016 Arne Rannamäe mälestuseks, peakirjaga „Minevik kerkib kaugusest“.

Minevik kerkib kaugusest nagu kuldne kalju
millesse on raiutud kõikide nimed kellega kord
kuldses valguses käisime
enne kui nad astusid kuldseesse raami
kesk kuldset kiirgust
ja võtsid koha sisse kuldses minevikus
mis kõrgub nagu kuldne kalju
ja seisab kuldses meres
enne meid ja pärast meid
on meie elu ja meie hauapaik
Oleme kuldse valguse sünnitised
nimed kuldse kaljul
liigume oma nimele üha lähemale
kuni jõuame kuldse valguse sisse
kuldsele kaljule kirjaks
Kalju kerkib kullasest merest
ja seisab kesk kuldset valgust
ka siis kui meid enam ei ole
Minevik tuleb kaugusest
ja seisab kauguses
Aegamisi tuleb ta lähemale
kuni seisab siinsamas

Aune Unt: Arne oli äärmiselt pühendunud inimene, ta võttis kätte ja süvenes.

Hagi Šein: Eks me õppisime ja ikka eksisime ka, ega see nii pilvitu polnud. Kõik riiudki tulid sellest, et õppisime, mida vaba maa ajakirjandus endast kujutab. Õppisime ja saime hakkama.

Aune Unt: Ta oli enda suhtes väga nõudlik. Ta ei läinud toorete asjadega välja. Epp, sa oskad ehk täpselt kirjeldada.

Epp Ehand: Arne armastas öelda: „Ma suudan väga palju infot ära õppida ja ära unustada — see ongi telesaate nipp, et õpid ära ja unustad ära.“ Kuid tegelikult nii ei olnud. Tal olid põhiteadmised ja põhiväärtused paigas rohkem kui enamikul inimestel. See võimaldas tal eri olukordades kiirelt reageerida. Ta näiteks helistas toimetusse, kui keegi loll oli jälle kirjutanud, et Türgi pealinn on Istanbul. Siis helistas ja pahandas, kuidas nii loll saab olla.

Hagi Šein: Me kõik kuulame „Rahva teenreid“. Aga kui Aarne oli saates, siis oli see ikka vägev saade. Selles oli midagi sellist, mis sundis kuulama.

Aune Unt: Nüüd toimub „pealtnägijastumine“ — üks ja sama intonatsioon käib kõigest läbi. Aarne puhul sellist asja ei olnud, ei olnud ühte intonatsioonikõverat, mis kordub lausest lausesse ja kujundab mustri, millest ei saa enam välja.

Indrek Treufeldt: Miks toimus Eesti teleajakirjanduses üleminek ankrutele nii hilja? Pikalt arvati, et on normaalne, kui uudiseid loeb diktor. Üleminek oli seotud riskidega, kuidas ajakirjanikud hakkavad uudiseid lugema. Kas nad suudavad saate käigus teksti genereerida? 2001. aasta sügisel, terrorirünnaku paiku Ameerikas, kui oli üleminek uudisteankrutele, oli Aarne õige koha peal. Aarne oli teksti genereeriv ajakirjanik. Aarnet võib nimetada teravaks dünaamiliseks poliitiliste intervjuude tegijaks, poliitiliseks loomaks.

Aarne suhtus poliitikutesse kui loomariiki, eriti sisepoliitika käsitlemisel. Eesti poliitikud olid kui loomariik, kus oli eri liike, erinevaid loomi ja linde, karvaseid ja sulelisi, ka usse. Sa ei saa ju kõigi nendega samastuda. Aarne edu võti oli kriitilisus. Ta ei hoidnud kellegi poole, oli kõigi suhtes kriitiline. Selles oli mitu faasi, teda hakati ka kartma. Partei-kontorid üritasid kindlaks teha, milline on ankru te töögraafik. Eesti poliitiline kommunikatsioon arenes ja mingil hetkel tuli selline faas, et Aarne oli kui tuleproov — kui sa suutsid temaga intervjuust läbi tulla, siis oli see märk.

Katrin Saks: Tunnistan, et tema kriitiline, ründav stiil lõi olukorra, kus oli jube lihtne ennast lolliks teha.

Indrek Treufeldt: See on meetodi küsimus, see oli Rannamäe meetod, mida ta esitas. Olen mõelnud, et kui teed eetriaajakirjandust ja ühel päeval sind enam ei ole, siis tajume auku. Mina tajun Aarnest jäänud lünka siia maani. Seetõttu on temast raske rääkida. Kindlasti on ringhäälingu ajakirjandusel oma geneetiline kood. Meis kõigis on natuke Panti. Me tuleme aastast 1926, kui Eestis ringhäälinguga alustati. Me teame kõiki žanride konventsioone, see kõik on meie geneetilises koodis. Aarne oli suur geneetiline iseärasus, sähvatus.

Katrin Saks: Nii nagu Aarne uuris Valdo Panti, võiks keegi uurida, mis oli Aarne fenomen. Arhiivis on tema kohta palju materjali.

Epp Ehand: Ma enam ei oota, et Aarne nurga tagant välja tuleks, aga tema töödest peaks rääkima. See auk, mille Indrek välja ütles, on eetris jätkuvalt tunda, ka mulle isiklikult.

Aarne jaoks oli vabadus hästi tähtis. Talle pakuti töid väljaspool ajakirjandust, mida ta vastu ei võtnud, sest oleks ära võtnud palju vabadust. Vabadus väljendus kõiges. See oli eetris oluline ja see oli tema põhikvaliteet. Oluline oli, et inimene väljendaks seda, mida ta hetkel mõtleb ja tunneb. Aarnele ei meeldinud osaleda kampaaniates, ka mitte telekampaaniates. „Vabariigi kodanike“ puhul ütles ta mulle eraldi: „Ära sa liiga vali, pane ikka hullu ka — et ei oleks klanitud ja ära rehitsetud saade.“ Ta ei pidanud eesmärgiks ühiskonna probleeme ära lahendada, ta oli rahul siis, kui ta suutis probleemi sõnastada, tuua välja vastuolud inimese sees.

Miks ta intervjuuerides inimese nurka ajas? Ta tahtis näidata, et pealispind ja sisemus ei lähe kokku. Selle näitamine pakkus talle rahuldust. Mina püüdsin vahel sekkuda, et kutsuks ka selliseid inimesi, kes probleemi ära lahendaksid. Aga tema jaoks ei olnud see äge, talle oli tähtis just täpne sõnastamine.

Enamik inimesi kardab konflikte. Konflikt on emotsionaalselt ebamugav olukord. Tema ei kartnud konflikte. Ta ütles: „Ega ma nii terav ei olegi, ma lihtsalt provotseerin.“ Tegelikult oli Aarne suure südamevaluga inimene. Lõpuks oligi süda see, mis teda alt vedas... Ta tegi kõike kirega. Talle oli oluline leida kõiges enda jaoks mingi tasakaal, küll siis kõik laabub ja sujub. Kirg iseloomustas teda küll, aga teisalt ta ütles: „Me oleme siin kõik meeldivas keskeas inimesed, kes tahavad rahulikult oma tööd teha.“ See tähendas distsipliini — kõik tähtjaks ära teha ja mitte jätta teisi hätta või sõltuvusse. Ta elas töödes. Ta elas uudistes, kogu aeg mängis CNN või BBC. Ta soovis, et asju tehtaks mõnusalt. Kõik teemad kasvasid tema sees.

Katrin Saks: „Vabariigi kodanikes“ oli vähe nais-esinejaid.

Epp Ehand: Kutsusime, aga naised ei tulnud. Naised on tunduvalt enesekriitilisemad. Minu kogemus on

olnud, et mehed ütlevad kõigepealt „jah“ ja siis täidavad lihtsalt aja ära. Aarnele ei meeldinud kvoodisüsteem — et kutsume naise sellepärast, et ta on naine.

Indrek Treufeldt: Televisioon ei ole ju ainult see, mis välja paistab. Selles on palju pusserdamist ja sahmerdamist. Tegime Aarnega palju aastaid koos valimiste öhtuid. See on väga pikk saade, algab kella 19-st peale ja lõpeb kell 1-2 öösel. On selliseid inimesi, kes oskavad tühja koha pealt genereerida sahmerdamist, muutuvad ise sündmuseks. Aga Aarne oli hästi ratsionaalne, kõik repliigid olid õige koha peal, temaga valmis saade justkui väga lihtsalt.

Priit Rajalo: Vestlesime viimati kaks päeva enne tema surma. Aarne pidi minema Anu Välba saatesse, tal oli sel päeval tema viimane intervjuu. Meil uudistetöös oli Aarne kui südametunnistus. See, mismoodi ta pani tähele väikesi asju, oli õpetlik. Kui Aarne millelegi tähelepanu juhtis, olgu see negatiivne või positiivne, siis oli see meile väga oluline.

Epp Ehand: Kui öhtul AK algas, pani Aarne teleka mängima ja ütles: no vaatame, millega nad meid täna üllatavad.

Katrin Saks: Täna on kõlanud, et ta on äärmuste inimene: kirklik, terav, soe, skeptiline, lahe, üksik hunt. Ta oli äärmuste inimene — spektri igast kaarest.

Krista Aru: Lisaks minule on siin veel Aarne kooliaja klassikaaslast. Aarne oli algusest peale inimene, kellel olid väärtused paigas. Tal oli kõik paigas, ta oli soliidne ja tark. Ta oli väga hea õppija, aga ega igasugust jama ta ka ei õppinud. Ta keeldus.

Meie kirjandusõpetaja oli Vello Saage, käisime oma kooliga kirjandusekursioonil Assamallas. Seal Assamalla puude all oli mul esimene pikem vestlus Aarnega. Selle ajani pelgasin teda. Tal olid selged huvid — ta luges välispoliitikat, õppis inglise keelt. Seal Assamallas ta ütles, et tahab saata välispoliitika kommentaatoriks. Mina hakkasin alles tema järgi ajakirjanduse peale mõtlema. Ma olin küll Sädeme korrespondent olnud, aga Aarne ütles, et Sädeme korrespondendiks olemine pole mingi ajakirjandus.

Hiljem suhtlesime just siis, kui mul olid keerulised ajad. Näiteks helistas ta siis, kui oli keeruline olukord ERM-i uue hoone tegemisel. Temale see uue hoone projekt ei meeldinud. Kui kõik ütlesid, et lõpeta ära, siis Aarne helistas: „No nutsakas, mis sa seal virised, tee oma maja valmis.“ Kui kõik ütlesid, et pole vaja, siis tema taipas selle õige momendi ära ja toetas.

Aarne oli ühest küljest reserveeritud ja vaoshoitud, ta sisemine mina hoidis teda vaos. Teiselt poolt oli Aarne väga soe ja empaatiline, ta tundis täpselt ära oma kaaslaste olulised momendid ja ühiskonna olulised kohad.